

3) Понимание, забота и ответственность находят- ся в тройке лидирующих по значимости компонентов любви в представлениях обследуемых женщин. На последних же местах оказались такие компоненты, как ревность, терпимость к недостаткам другого, самореализация и познание себя через другого.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бендас Т. В. Гендерная психология / Т.В. Бендас. – М., 2005 – 452 с.
2. Берн Ш. Гендерная психология / Ш.Берн. – СПб., 2001. – 240 с.
3. Горобец Т. Социальная психология любви / Т.Н.Горобец // Прикладная психология и психоанализ. – 2004. – №2. – С. 5 – 19.
4. Горобец Т. Н. Любовь – духовная потребность в реализации жизненной стратегии / Т.Н. Горобец // Мир психологии. – 2006. – №1. – С. 230-241.
5. Екимчик О.А. Когнитивный и эмоциональный компоненты любви у людей разного возраста / О.А. Екимчик. – М.: Институт Психологии РАН, 2009. – 28 с.
6. Ильин Е. Н. Эмоции и чувства / Е.Н.Ильин. – СПб., 2001 – 569 с.
7. Кернберг О. Отношения любви: норма и патология / О.Кернберг. – М.: Класс, 2000. – 256 с.
8. Майерс Д. Социальная психология / Д.Майерс. – СПб., 1999 – 867 с.
9. Несына С.В. Психологический анализ романтической любви в ранней юности / С.В. Несына // Вектор науки ТГУ. – 3(6). – 2011. – С. 224-226.
10. Пушкарев Е. Типы любви и ее болезненные подобию // Московский психологический журнал / Е. Пушкарев. – 2005. – №9. – 35 с. Доступно с <<http://magazine.mospsy.ru/nomer9/s10.shtml>>

Таким образом, представления о том, что является наиболее и наименее важным в любви, содержат много сходства у женщин различных возрастных групп. "Идеальный" компонент любви по-прежнему остается ведущим в сравнении с другими независимо от возраста женщины.

11. Райгородский Д.Я. Психология и психоанализ любви / Д.Я. Райгородский. – М.: Издательство: Бахрах-М, 2002. – 688 с. Доступно с <<http://www.kodges.ru/10000-psikhologija-i-psikhoanaliz-ljubvi.html>>
12. Розин В. М. От романтической любви к креативной / В.М.Розин// Мир психологии. – 2006. – №1. – С. 217-230.
13. Розенова М.И. Образы любви в системе образа мира человека / М.И. Розенова // Мир психологии. – 2003. – №4. – С. 56 – 78.
14. Стрижова Е.Н. Представления о любви у мужчин и женщин разного возраста. Существует ли конфликт поколений? / Е.Н. Стрижова, В.И. Лупандин // Известия Уральского федерального университета. Серия 1: Проблемы образования, науки и культуры. – 2011. – №2. – С. 207 – 214.
15. Фрейд З. Три очерка по теории сексуальности. Психология бессознательного / З.Фрейд. – СПб.: Питер, 2003. – С. 113-181.
16. Фромм Э. Искусство любить. Исследование проблемы любви / Э. Фромм. – М., 1990. – 245 с.
17. Хорни К. Наши внутренние конфликты / К. Хорни. – М.: Мысль, 2001. – 367 с.
18. Юнг К. Человек и его символы / К.Г. Юнг. – М.: Наука, 2001. – 452 с.

Подано до редакції 21.01.13

УДК 159.9+156.8

С. В. Крутько

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПОТРЕБ І МОЖЛИВОСТЕЙ ДОСЯГНЕННЯ ПРОВІДНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ОСНОВИ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ

Статтю присвячено емпіричному дослідженню основних потреб та можливостей досягнень провідних життєвих цінностей у групах з різними рівнями рефлексії і психомоторики – психологів і тренерів. Інтегральний показник співвідношення "цінності" і "доступності" може виступати як індикатор блокади ціннісно-сміслових утворень, які функціонують в мотиваційно-особистісній сфері як індикатор внутрішніх конфліктів, указуючи на ступінь розбіжностей між тим, що є і тим, що повинно бути.

Ключові слова: мотиваційно-особистісна сфера, внутрішній конфлікт, рефлексія, психомоторика.

У теоретичному й емпіричному плані проблема життєвих стратегій до теперішнього часу залишається недостатньо вивченою, бракує робіт вітчизняних та зарубіжних учених, присвячених розгляду життєвих стратегій, дослідженню типології і структури, механізмів і процесів їх формування. Багато дослідників, серед яких філософи, соціологи, психологи, прагнули

вирішити ці проблеми і запропонувати універсальну типологію життєвих стратегій особистості.

Життєвий шлях розглядається в сучасній психологічній науці як різноспрямований і безперервний, як зв'язок суб'єктивного минулого і майбутнього.

Під життєвими перспективами особистості розуміється система уявлень людини про можливе майбу-

тне, цілісна картина майбутнього у складному, суперечливому взаємозв'язку подій, які програмуються та очікуються, з якими людина пов'язує соціальну цінність та індивідуальний смисл свого життя; потенційна можливість розвитку особистості.

Життєва стратегія розглядається як універсальний закон, спосіб самоздійснення людини в різних сферах її життя або спосіб вирішення життєвих суперечностей (конструктивний, сміливий, пасивний), що характеризує соціально-психологічну і особистісну зрілість людини. Життєві стратегії розуміються як сукупність життєвих планів і програм особистості, які вона будує на основі уявлень про себе, своє минуле і майбутнє, відповідно до своїх бажань, потреб, цілей і прогнозів, як своєрідна конституція особистості або модель її життя з урахуванням цілей.

Життєві стратегії особистості виступають складовою частиною єдиної системи життєтворчості особистості "життєва позиція – життєва стратегія – життєва перспектива" та мають чітку структуру, до якої входять ціннісні та смисложиттєві орієнтації особистості, її локус контролю, спрямованість, рівень мотивації досягнень.

Оскільки в психологічній науці досить часто ототожнюються поняття "життєва стратегія" та "життєва перспектива", ми припускаємо, що життєві стратегії особистості виступають складовою частиною єдиної системи життєтворчості особистості "життєва позиція –

життєва стратегія – життєва перспектива" та мають чітку структуру, до якої входять такі первинні елементи як ціннісні та смисложиттєві орієнтації особистості, її локус контролю, спрямованість, рівень мотивації досягнень.

Коротко зупинимось на ціннісному аспекті проблем.

Особливого значення в процесі формування життєвої стратегії особистості набуває період пізньої юності, який співпадає зі студентськими роками. Студенти – це специфічна соціально-демографічна група, в якій проявляються сутнісні властивості та риси різних класів та прошарків, яка займається накопиченням інформації для подальшої реалізації у сфері професійної діяльності, з певним суспільним статусом, роллю, слугує джерелом поповнення основних отрядів різних соціальних пластів, активно приймає участь у різних формах життєдіяльності, з соціальним досвідом конструювання та реалізації своїх життєвих стратегій; основою конструювання життєвих стратегій студентів виступають ціннісні орієнтації. Дослідження ціннісних орієнтацій сучасного студентства дає можливість виявити ступінь його адаптації до нових соціальних умов та його інноваційний потенціал. На думку Б.Г.Ананьєва, від того, який ціннісний потенціал буде сформований, багато у чому залежить майбутній стан суспільства. З позиції наукового дослідження сучасного студентства – це період, коли особистість за її основними компонентами вже сформувалася, що дозволяє розглядати досліджувану вибірку з позиції загальної психології.

Таблиця 1

Парні порівняння рівнів потреби у досягненні життєвих цінностей в групах досліджуваних

Показник		Спеціальність		Критерій Манна-Вітні	
		Психологія	Фізичне виховання	U	p
Активне, діяльне життя	Me	3,000	3,000	4794,000	0,125
	M	2,885	3,250		
Здоров'я	Me	7,500	8,000	4663,000	0,069
	M	7,415	8,071		
Цікава робота	Me	4,000	4,000	4262,500	0,006
	M	4,592	3,869		
Краса природи та мистецтва	Me	2,000	2,000	5219,000	0,577
	M	1,815	1,929		
Кохання	Me	8,500	8,000	4212,500	0,004
	M	8,123	7,333		
Матеріально забезпечене життя	Me	6,000	7,000	4614,500	0,050
	M	5,715	6,405		
Наявність вірних друзів	Me	6,000	8,000	3673,500	0,000
	M	6,192	7,476		
Впевненість у собі	Me	6,000	6,000	5439,000	0,962
	M	6,031	6,000		
Пізнання	Me	4,000	4,000	5446,500	0,975
	M	4,669	4,583		
Свобода у вчинках та діях	Me	5,000	6,000	5417,000	0,922
	M	5,369	5,286		
Щасливе сімейне життя	Me	10,000	10,000	4437,000	0,016
	M	9,508	8,798		
Творчість	Me	2,000	2,000	5357,000	0,813
	M	2,808	2,440		

В дослідженні брали участь студенти з різним рівнем рефлексивної та психомоторної активності (що вже закладене у спеціальностях "Психологія" та "Фізичне виховання").

На підставі аналізу середніх значень можна припустити, що в обох групах найбільш цінною життєвою сферою є "Щасливе сімейне життя". Вочевидь, для досліджуваних студентів високий рейтинг даної сфери може бути пов'язаний не стільки з конкретним бажанням створити власну сім'ю, скільки з соціономічною спрямованістю їхніх професій в цілому, а також усвідомленням цінності сім'ї в суспільстві в цілому: наявність близьких осіб, які здатні проявити емпатію тощо.

Аналізуючи таблицю 1, ми припускаємо, що до того ж, середні значення за даним показником статистично значимо вище у студентів-психологів, аніж у студентів спеціальності "Фізичне виховання". Це вказує на те, що для першої групи суб'єктивна важливість сімейних цінностей виражена більш інтенсивно.

Позиції з другої по четверту в рейтингу потреби в досягненні життєвих цінностей, розрахованого для майбутніх психологів, займають такі життєві сфери, як любов, здоров'я, сфера дружби. Розглядаючи величини U-критерія Манна-Вітні, можна відзначити, що заходи центральної тенденції за шкалою "Кохання" статистично значущо вище у студентів спеціальності "Психологія", а за шкалою "Наявність вірних друзів" у студентів спеціальності "Фізичне виховання". Відомо, що для пізньої юності характерна підвищена, порівняно з іншими віковими періодами, значущість тісних емоційних контактів, актуалізація проблем, пов'язаних з сексуальною адаптацією. Тому природно було чекати високого рейтингу таких життєвих сфер як "Наявність вірних друзів" і "Любов".

Наступні місця в ієрархії бажаних цінностей займають такі життєві сфери як "Матеріально забезпечене життя" і "Упевненість в собі". Припускаємо, що досліджувані прагнуть оволодіти більш асертивною поведінкою та підвищити самооцінку, а також атрибутами молодіжної субкультури: модними речами, технічними новинками, транспортними засобами, але це не є визначальним для їхньої системи цінностей. Необхідно також звернути увагу на те, що вираженість потреби в досягненні матеріального достатку статистично значущо вище в групі студентів спеціальності "Фізичне виховання".

Представляє інтерес і змістовний аналіз рейтингу життєвих сфер, які оцінюються студентами соціономічних професій як такі, що мають низьку привабливість. При цьому порядок цих життєвих сфер був схожим в обох групах.

Перше місце в рейтингу непопулярних сфер займає "Краса природи і мистецтва". Мабуть, це визначається прагматизмом сучасного суспільного життя, в якому цінуються, перш за все, речі, що мають безпосередній смисл, приносячи вигоду і результат. Думається, що певну роль в цьому відіграє недостатня організація естетичного виховання в сучасному суспільстві.

Друге місце в рейтингу низькозначущих сфер займає "Творчість". Поняття творчості для сучасних молодих людей розмите, воно втратило своє значення як створення чогось нового, нестереотипного, оскільки в суспільстві дуже низький престиж науки, мистецтва і культури. Непривабливість цінності "Активне, діяльне життя" в системі свідомості молодих людей зовні протирічить її місцю в системі сучасної суспільної свідомості. Можна припустити, що воно виражає неготовність студентів до дорослого життя, широко поширений інфантізм, а може бути і несвідоме витискання теми, актуальної і хворобливої.

За показником, що характеризує потребу в досягненні такої життєвої цінності як цікава робота, студенти спеціальності "Психологія" характеризувалися статистично значущо вищими показниками. Велика суб'єктивна важливість даної сфери може бути пов'язана з високими запитами реалізації себе в професії, потребою самовизначення, характерній для студентів.

При розгляді результатів, отриманих при оцінюванні досліджуваної суб'єктивної доступності тих або інших життєвих сфер (табл. 2) звертають на себе увагу наступні тенденції. Майбутні психологи найбільш доступними вважають такі життєві сфери, як (в порядку убавання рейтингу): "Пізнання", "Наявність вірних друзів", "Упевненість у собі", тоді як майбутні тренери виділяють такі сфери як: "Наявність вірних друзів", "Упевненість у собі", "Здоров'я".

Тобто ієрархія сфер, що найбільш активно реалізуються в двох групах досліджуваних є схожою за наявністю в ній таких цінностей, як "Наявність вірних друзів", "Упевненість у собі". Їх доступність пояснюється тим, що для осіб періоду пізньої юності характерна завищена самооцінка, деяка переоцінка своїх сил і можливостей. Крім того у молоді, що навчається у ВНЗ, значно розширюється коло спілкування, а це, у свою чергу, сприяє тому, що насичена сфера контактів сприймається як доступна цінність.

Сфера "Здоров'я", що активно реалізується в ієрархії цінностей, статистично значущо переважала у студентів спеціальності "Фізичне виховання", тоді як сфера "Пізнання" статистично значущо переважала у студентів спеціальності "Психологія". Найнижчу позицію в ієрархії доступних сфер у студентів спеціальності "Психологія" займає "Матеріально забезпечене життя", що говорить про наявність серйозних матеріальних утруднень у даній категорії респондентів.

Для студентів спеціальності "Фізичне виховання" найнижчу позицію в ієрархії доступних сфер займає цінність "Творчість". Вочевидь, студенти цієї спеціальності не тільки, як було показано вище, нівелюють значущість для себе даної сфери, але і вважають її для себе недоступною для самореалізації в майбутньому. Така життєва сфера, як "Щасливе сімейне життя", характеризується статистично значущо різним рівнем доступності для студентів різних соціономічних спеціальностей. Результати тестування свідчать, що студенти спеціальності "Фізичне виховання" вважають можливість самореаліза-

ції в даній сфері більш здійсненою, аніж студенти-психологи. Не виключено, що саме навчання на факультеті психології формує критичніший погляд на можливість досягнення сімейного щастя.

теті психології формує критичніший погляд на можливість досягнення сімейного щастя.

Таблиця 2

Парні порівняння рівнів можливості досягнення життєвих цінностей в досліджуваних групах

Показник		Спеціальність		Критерій Манна-Вітні	
		Психологія	Фізичне виховання	U	p
Активне, діяльне життя	Me	6,000	6,000	5340,000	0,784
	M	5,700	5,714		
Здоров'я	Me	5,000	6,500	4035,000	0,001
	M	5,169	6,560		
Цікава робота	Me	5,000	5,000	5218,000	0,580
	M	4,654	4,488		
Краса природи та мистецтва	Me	4,000	3,000	4231,500	0,005
	M	4,715	3,536		
Кохання	Me	7,000	6,000	4925,500	0,224
	M	6,385	6,012		
Матеріально забезпечене життя	Me	2,000	4,000	3603,000	0,000
	M	2,877	4,357		
Наявність вірних друзів	Me	7,000	8,000	4836,500	0,156
	M	6,654	7,286		
Впевненість у собі	Me	7,000	7,000	5236,500	0,610
	M	6,546	6,762		
Пізнання	Me	8,000	5,000	3409,000	0,000
	M	7,000	5,155		
Свобода у вчинках та діях	Me	6,000	6,500	5326,000	0,761
	M	6,092	6,190		
Щасливе сімейне життя	Me	5,000	7,000	4212,000	0,005
	M	4,969	6,452		
Творчість	Me	4,000	2,000	3903,000	0,000
	M	4,723	3,155		

Також у студентів різних соціономічних спеціальностей статистично значущо розрізнявся рівень доступності такої цінності, як "Краса природи та мистецтва". Майбутні психологи сприймали дану цінність такою, що суб'єктивно більш реалізується, що вказує на те, що в них частіше з'являється можливість задовольняти свої естетичні потреби в повсякденному житті, аніж у студентів спеціальності "Фізичне виховання".

Слід підкреслити полярність думок студентів соціономічних професій про цінність окремих сфер. Для того, щоб краще зрозуміти, що дійсно є для них травмуючим та стресогенним, доцільно оцінювати за кожною з пропонувананих ним сфер абсолютне значення різниці суб'єктивної бажаності та доступності цієї сфери. Розузгодження між цінністю і доступністю життєвої сфери, між потребою і можливістю її реалізації розглядається як міра рівня дискомфорту, що суб'єктивно відчувається, який, у свою чергу, відображає ступінь вираженості внутрішніх конфліктів особистості.

Парні порівняння рівня розузгодження життєвих цінностей в студентів соціономічних спеціальностей представлені в таблиці 3.

Найменш гармонійна картина з погляду відпові-

дності бажань і можливостей спостерігається при оцінюванні респондентами обох підвбірок дослідження незалежно від спеціальності такої життєвої сфери, як "Щасливе сімейне життя". Вона розцінюється студентами соціономічних професій як значуща, важлива, але недоступна. Тим самим демонструється наявність значних проблем молодих людей в цій сфері. Порівняльний аналіз за інтегральним показником методики "Рівень співвідношення "цінності" і "доступності" в різних життєвих сферах" у групах студентів соціономічних професій дозволив виявити статистичну значущість відмінностей за F-критерієм Фішера ($F=31,972$, $p = 0,000$). Даний показник мав вищі середні значення в групі студентів-психологів ($M = 36,992$, $\sigma = 12,584$, $n = 1,103$) порівняно з підвбіркою студентів спеціальності "Фізичне виховання" ($M = 26,750$, $\sigma = 13,472$, $n = 1,470$).

Таким чином, інтегральний показник використаної методики в цілому може виступати як індикатор блокади ціннісно-сміслових утворень, що функціонують в мотиваційно-особистісній сфері, як індикатор внутрішніх конфліктів, указуючи на ступінь розбіжності між тим, що є, і тим, що повинне бути, між хочу і маю, а також між хочу і можу.

Таблиця 3

Парні порівняння рівнів розузгодженості життєвих цінностей в досліджуваних групах

Показник		Спеціальність		Критерій Манна-Вітні	
		Психологія	Фізичне виховання	U	p
Активне, діяльне життя	Me	3,000	3,000	4882,500	0,186
	M	2,985	2,655		
Здоров'я	Me	3,000	1,000	3782,500	0,000
	M	3,323	2,107		
Цікава робота	Me	2,000	1,000	4538,500	0,034
	M	2,169	1,762		
Краса природи та мистецтва	Me	2,000	1,500	4231,000	0,005
	M	3,146	2,155		
Кохання	Me	2,000	1,500	4720,000	0,090
	M	2,754	2,179		
Матеріально забезпечене життя	Me	3,000	2,000	3994,000	0,001
	M	3,638	2,548		
Наявність вірних друзів	Me	2,000	1,000	4290,000	0,007
	M	2,415	1,762		
Впевненість у собі	Me	2,000	2,000	4940,500	0,234
	M	2,792	2,548		
Пізнання	Me	3,000	2,000	3866,000	0,000
	M	3,100	1,857		
Свобода у вчинках та діях	Me	3,000	1,000	3720,000	0,000
	M	3,262	2,167		
Щасливе сімейне життя	Me	4,000	2,000	4322,000	0,010
	M	4,738	3,345		
Творчість	Me	2,000	1,000	3990,500	0,001
	M	2,669	1,667		

Рівень блокади і внутрішньої конфліктності на 20% вище в майбутніх психологів, що можна розглядати як

виражену тенденцію, яка має низку причин, які ми спробуємо пояснити в подальшому дослідженні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адлер А. Смысл жизни / А. Адлер // Философские науки. – 1998. – № 1. – С. 15-26.
2. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е.И. Головаха. – К.: Наукова думка, 1988. – С. 15-43.

3. Фанталова Е.Б. Об одном методическом подходе к исследованию мотивации и внутренних конфликтов / Фанталова Е.Б. // Психологический журнал – 1992 – Т. 13. №1. – С. 107-117.

Подано до редакції 16.01.13